

Стефка Венкова

venkovast@yahoo.com

Институт за изследване на изкуствата, БАН, България

<https://orcid.org/0000-0003-0483-4312>

Полската музика в публикациите в „Музикален вестник“ и „Музикална мисъл“ през първата половина на XX в.

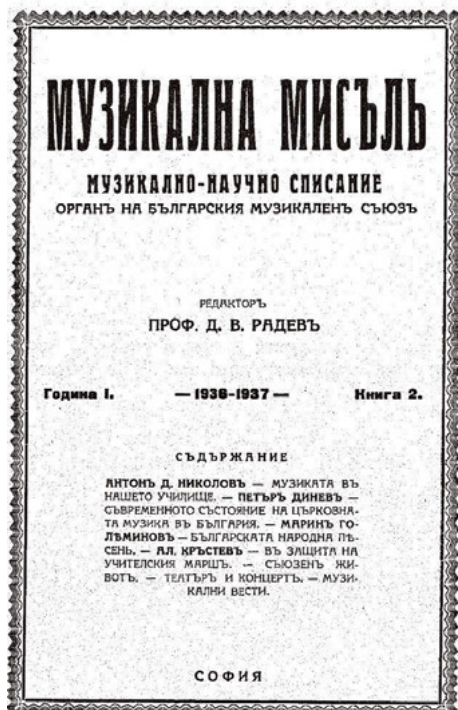
ABSTRACT: Venkova Stefka, *Polish Music in the Publications in „Musical Paper“ and „Musical Thought“ in the First Half of the XXth c.*

The paper focuses on the presence of the Polish music in the publications in the Bulgarian Musical Union editions – „Musical paper“ (1904–1929) and „Musical thought“ (1936–1939). Lots of materials are dedicated to the significant Polish musicians, the rich Polish musical traditions, concert tours of Bulgarian and Polish musicians. Where was the place of the Polish music among the varied information published on the pages of “Musical paper” and „Musical thought“? Who were the Polish composers who became a part of the everyday musical life in Bulgaria? The following exposition explores the perception of the Polish music in Bulgaria through the first half of the XX century – the time when the new Bulgarian professional music was established. The development of the interactions and influences between Polish and Bulgarian music during that period is traced in the paper.

KEYWORDS: musical criticism, history of music, Polish music, Bulgarian music

„Музикален вестник“ и развитието на новата българска музика

Водеща тенденция в новоизграждащия се културен живот в България след Освобождението от 1878 г. е стремежът към европеизация на българската музика, към издигането ѝ на равнище, съизмеримо с достиженията на развитите в музикално отношение страни. Това поставя важни задачи пред музикалното обучение и образование у нас, насочени главно към повишаването

(Пример 2. Заглавна страница на списание „Музикална мисъл“)

(1874–1952), професор в Музикалната академия и автор на първите български академични учебници по история на музиката, музикална хармония и др.

Още в първия брой на „Музикален вестник“ и след това неизменно до края на неговото съществуване, присъства рубриката „Вести из музикалния свят“, по-късно, от 1922 г. преименувана на „Музикални вести из цял свят“. В „Музикална мисъл“ рубриката е озаглавена „Из живота в чужбина“. В нея се дава лаконична информация за случващото се в музикалния живот в Европа и САЩ. Това е нещо като „прозорец към света“, който пряко кореспондира със стремежа към приобщаване към „големия“ музикален живот. Но също така е и едно „свервяване на часовника“ – вижте как се правят нещата там, дайте да ги направим и у нас по този начин. Промените в заглавието на рубриката ясно показват тенденциите в разволя на българската музика. Първоначално, под „музикален свят“ се разбира

светът извън България. Постепенно, с придобиването на собствена музикална тежест и самочувствие, българските музиканти се идентифицират като част от „музикалния свят“, като рубриката вече се нарича „Музикални вести из цял свят“, съответно „Из живота в чужбина“.

Полската музика на страниците на „Музикален вестник“

Къде е мястото на полската музика сред разнообразната информация, публикувана на страниците на „Музикален вестник“? Как е възприемана тя? Кои са полските музиканти, които стават част от музикалното ежедневие у нас? Това са основните въпроси, върху които ще се акцентира в статията.

Важно е да се отбележи, че за българските музиканти от първата половина на XX век, полската музика е синоним на европейското, на „високо“ културното. Тя е възприемана като развита, утвърдила се на европейската сцена през романтичния XIX век национална музикална школа, вече със свои традиции, но и с модерно развитие. За това не е учудващо, че в рубриката

„Вести из музикалния свят“, присъстват множество новини, свързани с полската музика. Те са разнообразни като съдържание и кореспондират с различни музикални равнища – изпълнителско, репертоарно, историческо, теоретично, педагогическо и други. Ако сравним честотата на споменаванията на „полска музика“, те са по-чести от тези за „руска музика“ или „чешка музика“, например. А името на Шопен отстъпва само на Моцарт, Бетовен и Чайковски по честота на употреба. Важно е да се отбележи, че полската музика присъства от самото начало на издаване на „Музикален вестник“ – още в първите броеве от 1904 г., за да стане трайна тенденция и това да продължи до последните броеве на „Музикална мисъл“. Освен кратките сведения в различните рубрики „Вести от музикалния свят“, „Музикална хроника“ и „Отзиви за концерти и музикални вечеринки“, на полската музика и нейните представители са посветени самостоятелни статии, представящи биографични данни, творчески характеристики, обобщения и анализи за епохата на Романтизма и модерната музика.

Разбира се, централно място в полската тематика е отделено на полските композитори, и особено на Фредерик Шопен. В рубриците „Отзиви за концерти и музикални вечеринки“ и „Музикална хроника“, където се отразяват събития от все по-развиващия се музикален живот у нас, се споменават изпълненията на негови композиции. Трябва да се отбележи, че те стават задължителна норма в клавириното изпълнителство и обучение у нас, всъщност тенденция, която е валидна и в съвременността. Шопеновите творби стават основна част и от изпитния репертоар в Музикалното училище и Музикалната академия. А във „Вести из музикалния свят“ се дават разнообразни новини, свързани с композитора – намирането на негови неизвестни произведения (Н.О., 1904, 11), откриването на негов паметник във Варшава (Музикален вестник, 1927, В, X, № 20, 1 февр. 1927, с. 21), гостуването на известни негови интерпретатори, например Игнац Фридман (Панчев, 1936-1937, с. 19) и други. Шопен е един от първите композитори, на които се посвещават цялостни статии. През 1906 г. в два последователни броя е публикувана статията „Фридрих Шопен (1809-1849)“ от българския музикант Димитър Тюлев (Тюлев, 1906; Тюлев, 1907). Тя съдържа биографични данни за композитора, за неговия клавирен стил, като го поставя в контекста на романтичната епоха. Годината на раждане, която е дадена в текста, не е вярна – както е известно, Шопен се ражда през 1810 г. – но не е цитиран източникът на информацията. Статията завършва с патос: „В неговите творения вее силна оригинална творческа мисъл, която го постави на подбавяща висота в редовете на най-първите представители на романтичната епоха в музиката“ (Тюлев, 1906, 6). Друга статия, посветена на Шопен, е публикувана през 1924 г. Тя е преводна (преводач е Д. Саев), като не се цитира първоизточникът (Саев, 1924). В нея се представя приятелството и съперничеството между Шопен и Лист.

Важно е присъствието на името на Шопен в обширни публикации, посветени на развоя на музикалната история у нас, като там той се разглежда като пример за композитор, вдъхновено претворил националното полско

звучене в романтичната европейска музика. А. П. Берсенев, известен български музикален публицист и редактор на вестник „Музикален преглед“ пише за Шопен: „а какво трябва да се каже за славата и вечното обаяние, излизащи из границите на неговата земя и обгръщащи целия свят“ (Берсенев, 1927, 4). Големият български музикант Добри Христов определя Шопен като: „Нежният и страстен тонов певец на полската душа, тъй красиво предадена в неговите мазурки и полонези“ (Христов, 1924, 3). В тези статии се търси насърчение към българските композитори за поставянето на младата българска авторска музика върху опората на българската народна песен, за търсенето на националния звуков колорит и специфика, така, както това гениално е осъществено в творчеството на Шопен.

Името на Шопен се поставя и на равнището на музикалноаналитичния прочит на съвременната музика, в публикацията от Юлия Скраба *Модерната музика*. Дадена е оценка на Шопеновия хармоничен език като един от романтиците, който „въвежда дисонансите и хроматичната гама“ (Скраба, 1929, 65).

Освен Шопен, на страниците на „Музикален вестник“ присъстват Хенрих Виенявски (1835-1880), Игнаци Падеревски (1860-1941), Карол Шимановски (1882-1937) и Станислав Монюшко (1819-1872). Редът, в който ги давам, е на базата на честотата, с която се срещат. Виенявски присъства основно в рубриката „Отзиви за концерти и музикални вечеринки“, тъй като неговата музика се изпълнява активно у нас през първата половина на XX в. Информацията за него в статията *Развоят на музикалния живот в Съединените щати* (Поливка, 1929, 7-8) се свързва с първите европейски артисти, които гастролират в САЩ. Като пример се дава турнето на Виенявски през 1873 г.

Игнаци Падеревски и Карол Шимановски, които са съвременници на разглеждания период, присъстват основно в рубриката „Вести из музикалния свят“, като се дава информация, свързана с техните актуални изяви. Например, назначаването на Падеревски за професор във Варшавската консерватория (Музикален вестник, 1906, 12), даряването от него на средства за издигането на паметник на Владислав Ягело. Особено любопитен е материалът, в който се описват финансовите приходи на Падеревски. Сякаш чрез тях се показват възможностите на развития свят, в който един известен музикант може да бъде и много богат, за разлика от положението на българските музиканти. Коментират се както конкретни цифри – 1 000 000 франка от турнето му в Америка, така и начините, по които ги е спечелил. Посочва се въведената от него практика на продажбата преди концертите му на брошури със собственооръчно подписани литературни откъси или ноти (Д.Г., 1905, 12), което му е носело допълнителни доходи.

За Карол Шимановски се дават сведения за написването на нови творби – операта „Крал Рогер“ (Музикален вестник, 1924, 12) или че е член на международното жури на Международните камерно-музикални празници в Залцбург (Камбуров, 1924, 5).

Името на Станислав Монюшко се среща във връзка с поставянето на неговата опера „Халка“, считана за първата полска опера, на сцената на Народната опера в София през 1921 г., както и в контекста на славянския оперен репертоар, представян у нас (Зевлон, 1921, 8).

Обмен и гастроли на български и полски музиканти

Докато в първото десетилетие от издаването на „Музикален вестник“ рубриката „Вести из музикалния свят“ присъства във всеки брой и довежда до знанието на читателската аудитория новините от развитите музикални страни от „високата“ музикална традиция, към която България се стреми и на която подражава, то в следващите десетилетия нещата се променят. Започва нов етап в българската музика. Нейният бърз и успешен развой, наличието у нас на високо образовани музиканти, завършили в чужбина, както и продуцирането на родни кадри във вече създадените и утвърдени български музикални институции, променят както музикалната картина, така и самочувствието на българския музикант. Вече имаме първите ни големи оперни певци, звезди на международната оперна сцена, имаме утвърдени професионални изпълнителски състави, виртуози инструменталисти, музикална критика, която да отразява техните изяви, изтъкнати преподаватели и теоретици. Така „музикалният свят“ вече не е нещо далечно и недостижимо, и то не само като равнище на майсторството, но и като възможности за обмен и гастроли. Вероятно по тази причина рубриката е преименувана на „Музикални вести из цял свят“, като постепенно намалява честотата на присъствието си за сметка на материалите и статиите, в които се следят и отразяват успехите на българските музиканти по световните сцени, както и чуждите гастроли у нас. България става част от артистичния обмен на музикалния свят, става част от самия него. Затова и на страниците на „Музикален вестник“ вече има основно материали за изявите на български музиканти в Полша, както и за гостувания на полски музиканти у нас.

Полският дипломат и диригент Тадеуш Мазуркевич присъства в няколко информации на страниците на „Музикален вестник“ в началото на 20-те години на XX в. Едната е във връзка с дирижирането от него на „Хофманови разкази“ от Офенбах през 1922 г. (М.К., 1922, 16), както и на изнасянето под неговото диригентство на симфоничен концерт на оперния оркестър през същата година (Наумов, 1922, 12). Отзивите са ласкави. За Мазуркевич още знаем, че поставя за пръв път в България и операта от Монюшко „Халка“ през 1921 г. (Бикс, Янева, Каракостова, Ценова-Нушева, 2008, 539).

През 1925 г. Полският академичен хор дава концерт във Военния клуб в София под диригентството на Валек Валевски.

В рубриката „Музикална хроника“ в началото на 20-те години има няколко публикации за гастроли на български музиканти в Полша. Известният български тенор Петър Райчев гостува на сцената на Варшавската опера

(Музикален вестник, 1926, 8). През 1925 г. диригентът на Народната опера Тодор Хаджиев гостува в операта във Варшава (Музикален вестник, 1925, 23). Има и информация за българския пианист Митко Събев, който през 1937 г. е поканен да свири на живо във Варшавското радио (Музикална мисъл, 1936-1937, 18).

Присъства и една информация, свързана с Познан – на всеславянския певчески събор, състоял се в Познан през 1929 г. – е поканен Съюзът на народните хорове в България. Разочарованието в дописката е от това, че от българска страна ще присъства не хоров състав, а само трима делегати: „Нека след това не ни е чудно, че нашите приятели са твърде оскъдни в културните среди на Европа, защото пропусчаме най-добрите моменти да ги създадем и привлечем“ (Музикална мисъл, 1929, 78).

Заклучение

Присъствието на полската музика и музиканти на страниците на „Музикален вестник“ и „Музикална мисъл“ очертава важни процеси и етапи за развитието на българската музикална култура през първата половина на XX век. В десетилетието след Освобождението, полската музика е възприемана като еталон, като част от националните музикални европейски култури, към които младата българска музика се стреми. С развитието на българската музикална култура, с появата на първите световни успехи на българските музиканти, което става в десетилетието между двете световни войни, полската музика вече е важна част от взаимодействието на българската музика с европейските традиции, както и сцена за нейната изява.

Творчеството на полските композитори е образец за подражание пред създаващата се българска композиторска школа като успешен пример за възплъщаване на националното своеобразие в универсалната музикална съкровищница на Европа. А композициите на Шопен, Виенявски, Монюшко и др., стават част от музикалния свят на България като еталон за майсторство и високи художествени критерии.

Библиография

- Берсенов, А. П. (1927). *Ролята на Българския музикален съюз в нашето музикално дело и нуждата от откриване на съюзни клонове в цялата страна*. „Музикален вестник“, № 20, год. X, с. 3-8.
- Бикс, Р., Янева, А., Каракостова, Р., Ценова-Нушева, М. (2008). *Български музикален театър 1860 – 2005. Опера. Балет. Оперета. Мюзикъл*. София: Академично издателство “Проф. Марин Дринов”.

- Д. Г. (1905). *Вести из музикалния свят*. “Музикален вестник”, № 5-6, год. II, с. 12.
- Зевлон. (1921). *Отзиви за концерти, музикални вечеринки и др. Народната опера*. “Музикален вестник”, № 6-7, год. VII, с. 8.
- Камбуров, И. (1924). *Интернационални камерно-музикални празници в Салцбург. (Продължение от брой 18-19, г. IX)*. “Музикален вестник” № 20, год. IX, с. 4-5.
- М. К. (1922). *Музикална хроника*. “Музикален вестник”, № 11-12, год. VIII, с. 14-16.
- Музикален вестник (1906). *Вести из музикалния свят*. „Музикален вестник“, № 6, год. V, с. 12.
- Музикален вестник (1924). *Вести из цял свят*. „Музикален вестник“, № 20, год. IX, с. 12.
- Музикален вестник (1925). *Музикална хроника*. „Музикален вестник“, № 10-11, год. X, с. 23.
- Музикален вестник (1926). *Юбилеят на Петър Райчев*. „Музикален вестник“, № 16-17, год. X, с. 8-9.
- Музикален вестник (1927). *Музикална хроника*. „Музикален вестник“, № 20, год. X, с. 19-21.
- Музикална мисъл (1936-1937). *Музикални вести*. “Музикална мисъл”, № 6-7, год. I, с. 18.
- Музикална мисъл (1929). *Из живота в странство*. “Музикална мисъл”, № 3-4, год. I, с. 78.
- Наумов, П. (1922). *Отзиви за концерти, музикални вечеринки и др. Симфонически концерт*. “Музикален вестник”, № 11-12, год. VIII, с. 12.
- Н. О. (1904). *Вести из музикалния свят*. „Музикален вестник“, № 8-9-10, год. I, с. 11-12.
- Панчев, Х. (1936-1937). *Театър и концерт*. „Музикална мисъл“, № 6-7, год. I, с. 19.
- Поливка, В. (1929). *Развоят на музикалния живот в Съединените щати. Влияния. Първите артисти от Европа*. “Музикален вестник”, № 6-7, год. XI, с. 7-8.
- Саев, Б. (прев.)(1924). *Из живота на Листа и Шопена*. „Музикален вестник“, № 11-12, год. IX, с. 8-9.
- Скраба, Ю. (1929). *Модерната музика*. „Музикална мисъл“, № 3-4, год. I, с. 65-67.
- Тюлев, Д. (1906). *Фридрих Шопен: (1809-1849). I ч.* „Музикален вестник“, № 1, год. IV, с. 4-5.
- Тюлев, Д. (1907). *Фридрих Шопен: (1809-1849). II ч.* „Музикален вестник“, № 2 и 3, год. IV, с. 5-6.
- Христов, Д. (1924). *Великият чехски мъж*. „Музикален вестник“, № 15-16, год. IX, с. 3.